

יסודות

מאוצרות רבינו הרמב"ן

פרשת תולדות תשפ"א (שנה ד' גליון עה')

עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקִלְי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֵרְתִּי מִצֻּוֹתַי וְתוֹרָתִי. (כו, ה)

והנראה אלי מדעת רבותינו, שלמד אברהם אבינו התורה כולה ברוח הקדש ועסק בה ובטעמי מצותיה וסודותיה, ושימר אותה כולה כמי שאינו מצווה ועושה, ושמירתו אותה היה בארץ בלבד, ויעקב בחוצה לארץ נשא האחיות וכן עמרם כי המצות משפט אלקי הארץ הן אף על פי שהזוהרנו בחובת הגוף בכל מקום (קדושין לו). וביוסף דרשו (בראשית רבה צב ד) שהיה משמר את השבת אפילו במצרים, מפני שהיא שקולה כנגד כל המצות, לפי שהיא עדות על חדוש העולם. והיה עושה כן ללמד את בניו אמונת בריאת העולם להוציא מלבם כונת עבודה זרה ודעות המצרים. וזאת כוונתם. ועל דרך הפשט נאמר, שיהא משמרתני, - אמונת האלקות שהאמין בשם המיוחד ושמר משמרת זו בלבו, וחלק בה על עובדי העבודה זרה, וקרא בשם ה' להשיב רבים לעבודתו. מצותני, - ככל אשר צוהו בלך לך מארצך ועולת בנו וגרישת האמה ואת בנה. חקותני, - ללכת בדרכי השם להיות חנון ורחום ועושה צדקה ומשפט ולצוות את בניו ואת ביתו בהם. ותורתני, - המילה בעצמו ובניו ועבדיו, ומצות בני נח כולן, שהן תורה להם.

נשאל הגאון והמלקט רבי יוסף שווארץ מגרוסוורדין (בש"ת 'גנזי יוסף' סימן מה) איך יכול היה אברהם אבינו להקריב קרבן פסח קודם שנימול, והרי נאמר "כל ערל לא יאכל בו"? ומיישב על פי שיטת הרמב"ן, שהאבות לא שמרו את התורה אלא בארץ ישראל ולא בחו"ל. ואם כן אפשר לומר שבי"ד בניסן היה אברהם יוצא לחו"ל, כדי שלא יתחייב בקרבן פסח.

ויעקב נתן לעשו לחם ונזיד עדשים ויאכל וישת ויקם וילך ויבז עשו את הבכרה. [כה, לד]

ומה שאמר לברך אותו אחר עשות לו המטעמים איננו שכר האכילה ושחד בהם, אבל רצה ליהנות ממנו שתהיה נפשו קשורה בנפשו בעת ההנאה, ויברך אותו בחפץ מלא ורצון שלם. או שהיה יודע בנפשו כי אחר האכילה היתה מתענגת ושמחה ויחול עליה רוח הקודש, כענין "ועתה קחו לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'" (מלכים ב ג טו).

מחדש כאן הרמב"ן, שאכילת יצחק היתה בכדי להביא עליו את רגש השמחה הנצרך לכך כדי שתשרה עליו שכינה - ממש כפי שמצינו שהיו הנביאים משוררים כדי להגיע למדרגה זו. על פי יסוד זה מבאר רבנו בחיי (שמות יח יב) גם את הסעודה שנעשתה לכבוד גיורו של יתרו, וז"ל: "וסעודה זו עשאוה לכבוד יתרו שנתגייר במילה וטבילה במים כדין הגר הבא לחסות תחת כנפי השכינה. ואין ספק כי הסעודה הזאת לאהרן ולשבעים זקנים וסעודת המטעמים ליצחק אבינו כוונה אחת להם כדי שתחול השמחה בנפש האוכל ותשרה עליו רוח הקודש, לפי שכחות הנפש נקשרים בכחות הגוף ובהתעורר כחות הגוף אז יתחזקו כחות הנפש לאיזה ענין שיכוין אליו האוכל, וזה ענין הכנור בנביאים הבאים להעיר עליהם רוח ממרום כענין שכתוב (מלכים ב ג טו) והיה כנגן המנגן. ותהי עליו יד ה'."

ויעתק משם ויחפר באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחבות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ. [כו, כ-כב]

יספר הכתוב ויארץ בענין הבארות, ואין בפשוטי הספור תועלת ולא כבוד גדול ליצחק, והוא ואביו עשו אותם בשוה, אבל יש בדבר ענין נסתר בתוכו, כי בא להודיע דבר עתיד. כי 'באר מים חיים'

ירמוז לבית אלקים אשר יעשו בניו של יצחק, ולכן הזכיר באר מים חיים, כמו שאמר (ירמיהו יז ג) מקור מים חיים את ה'. וקרא הראשון עשק, ירמוז לבית הראשון אשר 'התעסקו' עמנו ועשו אותנו כמה מחלוקות וכמה מלחמות עד שהחריבוהו. והשני קרא שמה שטנה שם קשה מן הראשון, והוא הבית השני שקרא אותו כשמו שכתוב בו (עזרא ד ו) ובמלכות אחשורוש בתחילת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלם, וכל ימיו היו לנו לשטנה עד שהחריבוהו וגלו ממנו גלות רעה, והשלישי קרא רחובות, הוא הבית העתיד שיבנה במהרה בימינו והוא יעשה בלא ריב ומסה, והאל ירחיב את גבולנו.

**אם תעשה עמנו רעה פאשר לא נגענוך וכאשר עשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום
אתה עתה ברוך ה'.** [כו, כט].

ויתכן שהיה אברהם גדול מאד ורב כח, שהיו בביתו שלש מאות איש שולף חרב ולו בעלי ברית רבים, והוא גם בן חיל אשר לבו כלב האריה ורדף ארבעה מלכים גבורים מאד ונצחם, וכאשר ראו הצלחתו כי היא מאת האלקים פחד ממנו מלך פלשתים פן יכבוש ממנו מלכותו, ונקל זאת ממלחמת ארבעת המלכים. אולי שמע עוד דבר השם שנתן לו הארץ, ולכן בא עמו בברית והשביעו אם תשקור לי ולנכדי (לעיל כא כג), כי היה שקר אם ימרוד על המלך, וחשב כי אפשר שיחיה אברהם עד מלך נכדו. וכמעשה אבות יעשו בנים, כי היה יצחק גדול כאביו ופחד המלך פן ילחם בו בגרשו אותו מארצו.

**ועשה לי מטעמים פאשר אהבתי והביאה לי ואכלה בעבור תברכך נפשי בטורם
אמות.** [כו, ד].

היה בדעתו לברך אותו שיזכה הוא בברכת אברהם לנחול את הארץ, ולהיות הוא בעל הברית לאלקים, כי הוא הבכור. ונראה שלא הגידה לו רבקה מעולם הנבואה אשר אמר ה' לה 'ורב יעבוד צעירי' (לעיל כה כג), כי איך היה יצחק עובר את פי ה' והיא לא תצלח.

והנה מתחלה לא הגידה לו דרך מוסר וצניעות, כי ותלך לדרוש את ה' שהלכה בלא רשות יצחק, או שאמרה 'אין אנכי צריכה להגיד נבואה לנביא כי הוא גדול מן המגיד לי', ועתה לא רצתה לאמר לו 'כך הוגד לי מאת ה' טרם לדתי'. כי אמרה באהבתו אותו לא יברך יעקב ויניח הכל בידי שמים, והיא ידעה כי בסבת זה יתברך יעקב מפיו בלב שלם ונפש חפצה. או הם סבות מאת ה' כדי שיתברך יעקב, וגם עשו בברכת החרב, ולו לבדו נתכנו עלילות.

אולי ימשני אבי והייתי בעיניו כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה. [כו, יב].

אין הטעם שימושהו להכיר אותו, אבל אמר אולי יקרב אותי אל עצמו לנשק לי או לשום ידו על פני, כדרך חבת האב על בנו, וימצא במשוש שאני חלק. ואני תמה, איך לא פחד מהיכר הקול, וכל בני אדם נכרים בקולם, כמו שאמרו רבותינו (גיטין כג) "היאך סומא מותר באשתו, והיאך בני אדם מותרין בנשותיהן בלילה, אלא בטביעות עינא דקלא". ואם סתם בני אדם מכירין כן, מה יהיה ביצחק, החכם והבקי להכיר בין בניו, שתהיה לו באמת טביעות בקול. אולי היו האחים האלה דומים בקולם ולכך אמרו (ב"ר סה יט) כי "הקול קול יעקב" - דבריו, שמדבר בלשון רכה ומזכיר שם שמים. או שהיה משנה קולו לדבר כלשון אחיו, כי יש בבני אדם יודעים לעשות כן.

בש"ת 'חתם סופר' (ח"מ סי' ב) הביא את דברי הרמב"ן הללו להלכה. והיינו, באופן שהכמינו עדים והעד לא ראה את הנתבע אבל שמע את קולו, ועלתה השאלה האם אפשר להוציא ממנו על פי זה. כתב החת"ס שכיון שאפשר שהיה זה אדם אחר שהשווה את קולו לזה של הנתבע, וכדברי הרמב"ן כאן, אם כן אין זו עדות ברורה. ודוקא בהכמינו עדים, אבל אם מכיר את הקול לפי תומו, אפשר להעיד.

מיועד לעורר לב הלומדים ואינו תחליף למקור חיבורו של רבנו הרמב"ן

להערות הארות והצטרפות V0527174410@GMAIL.COM